

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Ընտանիքի հոգեբանություն.
կոնֆլիկտներ

Առարկան՝ հայոց լեզու և գրականություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Շողակատ Գևորգյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Արգավանդի միջն. դպրոց

Երևան 2022

Բովանդակություն

Ներածություն.....	3
ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ. ԿՈՆՏԼԻԿՏՆԵՐ	
Ժամանակակից ընտանիքի ազգային և կրոնական առանձնահատկությունները.	5
Ընտանեկան հոգեբանության կապը հարակից գիտությունների հետ.....	6
Ընտանեկան հոգեբանության հիմնական մեթոդները.....	7
Ընտանիքը որպես փոքր սոցիալական խումբ.....	8
Ընտանեկան վեճեր. հոգեբանական առանձնահատկությունները.....	9
Կոնֆլիկտի տեսակները	
Կոնֆլիկտ ծնող-երեխա հարաբերություններում.....	16
Կոնֆլիկտ երեխա-երեխա հարաբերություններում.....	16
Կոնֆլիկտ ընտանիքի այլ անդամների հետ.....	17
Եզրակացություն.....	18
Գրականության ցանկ.....	19

Ներածություն

Ընտանիքի հիմնախնդիրներն ի սկզբանե մասնագետներին հետաքրքրում էին նյարդային և հոգեկան հիվանդությունների կանխարգելման խնդիրների կամ ընտանեկան դաստիարակության հիմնախնդիրների հետ կապված: Ներկա պայմաններում, երբ ժամանակակից ընտանիքի առաջընթաց զարգացումը կապված է բազմաթիվ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ դժվարությունների հետ, առաջացել է ընտանիքի և ամուսնության անձնային և սոցիալ-հոգեբանական ուսումնասիրման, ընտանիքի օգնության օրինաչափությունների բացահայտման:

Չկա ընտանիք, որտեղ ժամանակ առ ժամանակ չլինեն կոնֆլիկտներ: Ընտանեկան տարաձայնությունները հնարավորություն են ստեղծում թուլացնել լարված մթնոլորտը, հասկանալ մեր կողքին ապրող մարկանց տեսակետներն ու համոզմունքները: Բոլոր ժամանակներում էլ ընտանիքում տարբեր պատճառներով ծագել են կոնֆլիկտներ: Հաճախակի կոնֆլիկտներն ազդում են ընտանիքի հոգեբանական մթնոլորտի վրա, քայքայում հարաբերությունները, ընտանիքի անդամների մեջ առաջացնում սթրես, լարվածություն, տհաճ հոգեվիճակներ: Ընտանեկան կոնֆլիկտների արդյունքում առաջին հերթին տուժում են երեխաները, որոնք ունենում են անձնային զարգացման խեղաթյուրումներ և վարքի խանգարումներ: Աշխատանքում նկարագրված են ընտանեկան կոնֆլիկտների տեսակները, դրանց առաջացման պատճառները և դրանց բացասական հետևանքները երեխայի անձի ձևավորման վրա:

Երեխայի անձի ձևավորումն առաջին հերթին տեղի է ունենում ընտանիքում, և ընտանեկան մթնոլորտը, հարաբերությունները, դաստիարակությունը վճռորոշ ազդեցություն են ունենում երեխայի ներդաշնակ զարգացման և հոգեկան առողջության վրա:

Հետազոտության նպատակը՝

- գիտական տեսանկյունից ուսումնասիրել ընտանիքի, որպես մեկ ամբողջության, զարգացման օրինաչափությունները, կառուցվածքային բաղադրիչները, տիպերը, դերային համակարգը և այլն:

- կազմակերպել հոգեբանական աջակցության ծառայություն՝ իրականացնելով վարքային և հուզական ոլորտների հոգեախտորոշիչ, հոգեկարգավորիչ, կանխարգելիչ աշխատանքներ, ինչպես նաև ընտանեկան խնդիրների հոգեբանական խորհրդատվություն և հոգեթերապևտիկ աշխատանքներ՝ ընտանիքի անդամների, ամուսնական զույգի, ամբողջ ընտանիքի հետ, նրա զարգացման տարբեր փուլերում:

Հետազոտության խնդիրն է՝

1. ուսումնասիրել կոնֆլիկտի սոցիալ-հոգեբանական հիմքերը,
2. ուսումնասիրել ղեկավար-ենթակա կոնֆլիկտի առաջացման պատճառները,
3. հետազոտության միջոցով հետազոտվող անձանց կոնֆլիկտային վարքի առանձնահատկությունների ուսումնասիրում կատարել:

ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ. ԿՈՆՖԼԻԿՏԵՐ

Ընտանիքում ձևավորվում են երեխայի բնավորությունը, ինքնագիտակցությունը, ինքնագնահատականը, բարոյական պատկերացումները, սոցիալական դիրքորոշումները, երեխան յուրացնում է վարքի կանոնները, տեղի է ունենում անձի սոցիալականացում:

1. Ժամանակակից ընտանիքի ազգային և կրոնական առանձնահատկությունները:

«Ընտանիք» բառը լատիներեն familia (անգլերում՝ family) բառից է ծագել, որը նշանակում է տոհմ, ցեղ, ռուսերենում՝ семья-ն ծագել է <<սերմ>> բառից:

Ժամանակակից ընտանիքը՝ որպես սոցիալական ինստիտուտ, ենթարկվում է որոշակի սոցիալական նորմերի, վարքի կանոնների, ունի իրավունքների ու պարտականությունների մի շրջանակ, որոնցով կարգավորվում են հարաբերություններն ամուսինների, ծնողների ու երեխաների միջև:

Ժամանակակից ընտանիքների հիմնական տիպը նուկլեար կամ միջուկայինն է, երբ մեկ հարկի տակ ապրում են հայրը, մայրը և երեխաները: Պատահում են նաև նուկլեար ընտանիքներ, որոնք կազմված են մեկ ծնողից և երեխաներից, քանի որ ըստ վիճակագրական տվյալների, ամեն տարի տեղի ունեցող ամուսնալուծությունների քանակը գերազանցում է ամուսնությունների թվին:

Ի տարբերություն նուկլեար տիպի, գոյություն ունի մեկ այլ տիպ, որը կոչվում է ընդլայնված: Այս ընտանիքում ապրում են հայրը, մայրը, երեխաները, ինչպես նաև տատիկ-պապիկները, հնարավոր է նաև հորեղբայր, հորաքույրները: Այս տիպի ընտանիքը ավելի շատ հանդիպում է գյուղական վայրերում, ուր ավանդույթները պահպանվում են սովորույթի ուժով:

Ընտանիքն ապահովում է իր յուրաքանչյուր անդամի հոգեկան պաշտպանվածությունը, անհրաժեշտության դեպքում ցուցաբերում է հոգեբանական աջակցություն, նաև բժշկական միջամտություն: Ընտանիքում հոգեբանական

բարենպաստ մթնոլորտ կարող է տիրել միայն անդամների փոխադարձ սիրո, համբերության, ծերերին ու թույլերին օգնելու պատրաստակամության և ծնողների հանդեպ հարգանքի պայմաններում:

Ընտանիքի հոգեբանություն դասընթացի հիմնական խնդիրներն են

□ տալ սիստեմավորված պատկերացումներ ամուսնաընտանեկան հարաբերությունների էվոյուցիայի մասին,

□ ցույց տալ բնորոշ հատկությունները և ընտանիքի կենսական ցիկլի առանձնահատկությունները,

□ բացահայտել ընտանեկան հոգեբանության գլխավոր հիմնախնդիրները:

Այդ հիմնախնդիրներն են՝

□ ընտանիքի դերը անձնավորության ձևավորման գործում,

□ ընտանիքի և ընտանեկան հարաբերությունների տեսության ընդհանուր հարցերը,

□ ընտանեկան փոխազդեցությունը,

□ ամուսնական խնդիրները,

□ երեխաների դաստիարակությունը,

□ ընտանեկան համակարգի կենսագործունեությունը,

□ ընտանեկան հարաբերությունների կազմակերպումը և դինամիկան,

□ ընտանիքի բարոյական մթնոլորտը,

□ ընտանիքի հետ հոգեշտկողական աշխատանքի հարցերը:

2. Ընտանեկան հոգեբանության կապը հարակից գիտությունների հետ:

Ընտանիքը՝ որպես փոքր սոցիալական խումբ, որպես նշանակալի հուզական հարաբերությունների համակարգ և որպես սոցիալական ինստիտուտ, ուսումնասիրվում է և սոցիալական հոգեբանության, և անձի հոգեբանության, և

սոցիալոգիայի շրջանակներում: Ծնող-երեխա հարաբերությունները, դաստիարակության ոճերը, երեխայի զարգացումը ընտանիքում տարիքային և մանկավարժական հոգեբանության ուսումնասիրման առարկա են: Ընտանեկան կոնֆլիկտները մանրամասնորեն դասակարգված են կոնֆլիկտաբանության մեջ: Ընտանիքի կենսագործունեության խանգարումները՝ որպես հոգեկան տրավմայի, ընտանեկան դերերի ախտահարման աղբյուր, գրավում է կլինիկական հոգեբանների և հոգեթերապևտների ուշադրությունը: Դրանով իսկ ընտանիքի հոգեբանությունը սերտ կապված է այլ հարակից հոգեբանական գիտությունների հետ: Ընդհանուր հետաքրքրությունների հետ մեկտեղ բացահայտվում են նաև ընտանեկան հոգեբանության տարբերակիչ առանձնահատկություններ՝ ի դեմս հոգեբանական գիտելիքների այլ ոլորտների: Եթե սոցիոլոգները և սոցիալական հոգեբանները ուսումնասիրում են խմբերը (մեծ և փոքր), ապա ընտանեկան հոգեբանությունը՝ ընտանիքում ներգրավված անհատներին: Դրա մեջ է մտնում և անդամների վրա ընտանիքի ազդեցության ուսումնասիրությունը, և անհատի ազդեցությունը ընտանիքի զարգացման և գոյության վրա: Կապերն ընտանիքում, ի տարբերություն ցանկացած խմբի, բարեկամական են: Անձի ուսումնասիրությամբ զբաղվող հոգեբանները ուշադրությունը բևեռում են անհատական ներքին մեխանիզմների և անհատների տարբերությունների վրա, ընտանեկան հոգեբանները կենտրոնանում են ընտանեկան համակարգին սերտաճած անհատի վրա:

3. Ընտանեկան հոգեբանության հիմնական մեթոդները:

Ընտանեկան հոգեբանության հիմնական մեթոդներն են՝

1.Դիտում: Դիտում ասելով հասկանում ենք ընտանեկան իրավիճակում մարդկանց վարքի ընկալումը տեղի ունեցող իրադարձությունների հետագա գրանցմամբ: Հոգեբանը չի միջամտում ընտանիքի անդամների գործողությունների մեջ: Դիտումների արդյունքների արձանագրությունը պետք է խիստ փաստագրական լինի՝ առանց հետևությունների և մեկնաբանությունների:

2.Կոնկրետ իրավիճակների վերլուծության մեթոդ: Կոնկրետ ընտանեկան իրավիճակի կամ կոնկրետ իրադարձության ուսումնասիրությունը ենթադրում է

բազմակողմանի ուսումնասիրություն՝ թեսթերի օգտագործում, կենսագրությունների ուսումնասիրություն, հարցազրույցների անցկացում:

3. Հարցում: Քանի որ յուրաքանչյուր մարդուն հարցում կատարել հնարավոր չէ, հոգեբանները աշխատում են միայն կոնկրետ ընտրակազմի հետ: Բացի ռեսպոնդենտների բժախնդիր ընտրությունից, նրանք պետք է խիստ ուշադիր լինեն հարցերի ձևակերպման մեջ: Լավ հարցերը պետք է առաջացնեն բազմաբնույթ պատասխաններ: Հարցումը կարող է կատարվել հետախոսով, անհատական զրույցի ընթացքում, անկետան կարող է ուղարկվել փոստով: Հարցման արդյունքները պահանջում են պարտաճանաչ և բժախնդիր ուսումնասիրություն:

4. Վիճակագրական մեթոդներ: Ստացված արդյունքների նշանակության մակարդակի և դրանց կապվածության հաշվարկի համար օգտագործվում է մաթեմատիկական վիճակագրությունը: Վիճակագրական մեթոդները օգտակար են շատ կախվածությունների բացահայտման համար, բայց սահմանափակ են պատճառահետևանքային կապերի բացահայտման առումով:

5. Գիտափորձ: Սա միակ մեթոդն է, որը թույլ է տալիս հավաստիորեն հաստատել, որ որևէ գործոնի առկայությունը հանգեցնում է մեկ այլ գործոնի առաջացմանը: Բացահայտվում են պատճառահետևանքային կապերը: Գիտափորձի անցկացման համար պարտադիր է փորձարարական և ստուգիչ խմբերի առկայությունը: Առանց ստուգիչ խմբի հնարավոր չէ հաստատել պատճառահետևանքային կապերի առկայությունը:

4. Ընտանիքը որպես փոքր սոցիալական խումբ:

Ընտանիք, ամուսնության կամ ազգակցության վրա հիմնված՝ մարդկանց փոքր խումբ, որի անդամները միմյանց հետ կապված են կենցաղի ընդհանրությամբ, փոխադարձ օգնությամբ և բարոյական պատասխանատվությամբ: Որպես սոցիալական երևույթ, ընտանիքը փոխվում է հասարակության տնտեսական հիմքի զարգացմանը համապատասխան՝ պահպանելով հարաբերական ինքնուրույնություն

Ընտանիք, հասարակության տարրական բջիջ, որը կազմաված է մարդկանց փոքր խմբից: Ընտանիքը ձևավորվում է կնոջ և տղամարդու ամուսնությունից, որոնք ունեն նույն կենցաղը, ձգտում են ունենալ դաստիարակված, կրթված և հասարակությանը պիտանի երեխաներ: Յուրաքանչյուր ընտանիք կազմված է անդամներից, ինչպես նաև նրանց միջև գոյություն ունեցող կապերից ու փախհարաբերություններից: Այդ ամբողջությունն էլ ընտանիքի կառուցվածքն է, որը կարող է աստիճանակարգային (հիերարխիկ) լինել: Այստեղ կա լիդեր (երբեմն, մեծ ընտանիքներում, մեկից ավելի), կան ենթականեր (կատարողներ), յուրաքանչյուր անդամ ժամանակի ընթացքում ձեռք է բերում իր կարգավիճակը և համապատասխան դերերը: Որոշ ընտանիքներում լինում է միայն մեկ լիդեր, որը կարող է լինել ավտորիտար կամ ժողովրդավար անձնավորություն: Բայց այժմ մեծաթիվ են կոչվում այսպես կոչված էգալիտար (հավասարության վրա հիմնված) ընտանիքները, որի անդամները (առնվազն ամուսինները) հավասար կամ գրեթե հավասար իրավունքներ ու պարտականություններ ունեն: Սա արդեն ժողովրդավարական կամ ազատական-ժողովրդավարական ընտանիք է: Որոշ երկրներում (ԱՄՆ, Ռուսաստան և այլն) կատարված հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ ներկայումս մարդկանց մեծամասնությունը գերդասում է ունենալ էգալար, ժողովրդավարական սկզբունքներով կառավարվող ընտանիք: Ընտանիքի կառուցվածքային փոփոխություններ առաջ են գալիս նրա զարգացման ընթացքում, նրա կենսական ճանապարհի տարբեր հատվածներում՝ առաջադրելով նոր խնդիրներ, պահանջելով նոր մոտեցումներ և լուծումներ:

5.Ընտանեկան վեճեր. հոգեբանական առանձնահատկությունները:

Ընտանիքները լինում են լրիվ և ոչ լրիվ, բարենպաստ և անբարենպաստ և այլն: Որոշ ընտանիքներում մթնոլորտը բարեհարմար է և հանգիստ, մյուսներում ընտանեկան կյանքը դառնում է ամվերջ վեճերի և կոնֆլիկտների շարան: Ընտանիքն առանց վեճերի և կոնֆլիկտների չի կարող գոյություն ունենալ, քանի որ դրանք օգնում են ներընտանեկան խնդիրների վերհանմանը և լուծմանը: Հակառակ դեպքում հետագայում այդ խնդիրները կարող են դառնալ ընտանեկան անբարեհարմարության

գործոն: Կան ընտանիքներ, որտեղ կոնֆլիկտները սովորական երևույթ են, որոնք կոչվում են կոնֆլիկտաձին ընտանիքներ:

Վեճը ինքնագնահատականների կոնֆլիկտ է: Վեճերի մասնակիցները ձգտում են պահպանել սեփական ինքնագնահատականը և հեղինակությունը ի հաշիվ փակառակորդի՝ ինքնագնահատականի և հեղինակության իջեցման: Վեճը միշտ ներառում է անձնային վիրավորանքներ: Այս դեպքում մեղավոր են երկու կողմն էլ: Ինքնագնահատականի բարձր աստիճանի դրսևորման ձևերից մեկը զուգընկերոջ հոգեբանական շահագործումն է:

Ընտանեկան վեճը կարող է ավարտվել հետևյալ կերպ.

1. մասնակիցներից մեկը իրեն մեղավոր է ճանաչում,
2. իրեն մեղավոր էճանաչում նրա զուգընկերը:

Բայց հնարավոր է նաև երրորդ, ամենատարածված տարբերակը՝ փենք երկուսս էլ մեղավոր ենք: Կոնֆլիկտի դուրս գալու բանաձևն է. փենք վիճում ենք, նշանակում է՝ մենք մեղավոր ենք: Այստեղ չկա ոչ ավանդական էգոիզմը, երբ պատասխանատվությունը զցվում է դիմացի ուսերին, չկա նաև մաշդասիրական ինքնագոհաբերումը, երբ ամբողջ պատասխանատվությունը վերցվում է սեփական ուսերին: Մասնագետները առանձնացնում են կոնֆլիկտի առաջացման հետևյալ հիմնական պատճառները՝

1. սեռական անհամատեղելիություն,
2. նյութական խնդիրներ,
3. հոգեբանական անհամատեղելիությունը:

Կոնֆլիկտների առաջացման բազմազանության մեջ մասնագետները առանձնացնում են ընդամենը մեկ պատճառ՝ որևէ պահանջմունքի պակաս կամ լրիվ անբավարարվածություն: Հիմնական պահանջմունքները, որոնց պատճառով կարող են առաջանալ կոնֆլիկտներ, հետևյալն են.

1. ուշադրության, սիրո, քնքշանքի,

2. նյութական,
3. սեռական,
4. սպասումների և ակնկալիքների չարդարացում,
5. թմրանյութի կամ ակլոհոլի օգտագործում,
6. ազատ ժամանակի ճիշտ և արդյունավետ կազմակերպման,
7. երեխաների դաստիարակության խնդիրների:

Կոնֆլիկտի լուծման համար անհրաժեշտ է կոնֆլիկտող բոլոր կողմերի մասնակցությունը: Այստեղ կարևորվում է փոխզիջումը և կոնֆլիկտի պատճառների ու ընթացքի վերլուծությունը: Հակառակ դեպքում կոնֆլիկտը թողնում է օնստվածք, որն ունենում է վարքային համապատասխան դրսևորումներ: Կոնֆլիկտը կանխելու համար մեծ նշանակություն ունի նաև հումորի զգացումը:

Վեճի առաջացման մեխանիզմը ավելի լավ հասկանալու համար անհրաժեշտ է տարբերել պատկերացումների երեք համակարգ.

1. Պատկերացումների եսակենտրոն համակարգ: Այս համակարգի կենտրոնում են օես-ը, օիմ ցանկությունները, օիմ նպատակները: Բոլոր մնացած առարկաները և մարդիկ այդ համակարգում ներկայացված են որպես սեփական ցանկությունների բավարարման համար օգտակար կամ խոչընդոտող գործիքներ:

2. Պատկերացումների այլասիրական /ալտերոցենտրիկ/ համակարգ: Այստեղ բոլոր պատկերացումների կենտրոնում ուրիշն է: Անձը վերապրում է մյուսի ցանկությունները, նպատակները, ինչպես սեփականը, նույնացնում է իրեն նրա հետ: Բոլոր մնացած առարկաները, մարդիկ, այդ թվում նաև սեփական անձը, այդ համակարգում ներկայացված են որպես այդ մյուսի ցանկությունների բավարարման համար օգտակար կամ խոչընդոտող գործիքներ:

3. Պատկերացումների սոցիոցենտրիկ համակարգ: Սա պոլիցենտրիկ համակարգ է, որը թույլ է տալիս հաշվի առնել ինչպես սեփական, այնպես է

ուրիշների ցանկությունները, հետևաբար, գտնել դրանց բավարարման փոխադարձ ընդունելի միջոցներ:

Կոնֆլիկտի տեսակները

Հոգեբանության մեջ առանձնացվում է կոնֆլիկտների հետևյալ տեսակները.

1.Ներանձնային. բնութագրվում է նույն անձի մեջ երկու հավասար ուժերի կամ գաղափարների բախմամբ՝ հակադրվելով ուղղվածությամբ, դրդապատճառներով, հետաքրքրություններով, պահանջմունքներով և այլն:

2. Միջանձնային. առաջանում է մարդկանց միջև միմյանց փոխհարաբերվելիս, երբ նրանք հետապնդում են անհամատեղելի նպատակներ՝ ունենալով անհամատեղելի արժեքային կողմնորոշումներ ու սկզբունքներ: Նման դեպքերում սուր մրցակցությամբ ձգտում են հասնելու միևնույն հետապնդելի նպատակին, որը բնականաբար վերապահված է միայն կողմերից մեկին:

3. Միջխմբային. իբրև բախումային կողմեր հանդես են գալիս սոցիալական խմբերը, որոնք ունեն անհամատեղելի նպատակներ և իրենց գործունեությամբ խոչընդոտում են մեկը մյուսին:

.Ներխմբային կոնֆլիկտներ Կոնֆլիկտի ավանդական դասակարգման մեջ ոչ միշտ են ներգրավում ներխմբային կոնֆլիկտները: Դա կապված է նրա հետ, որ կոնֆլիկտի տեսակների սահմանների որոշման համար սովորական հիմք է համարվում նրա կողմերը, իսկ ներխմբային կոնֆլիկտների առանձնացման համար այդ հիմքերը բացահայտ ձևով խախտվում են: Եվ իրոք հարց է առաջանում, որն է համարվում ներխմբային կոնֆլիկտի կողմերը: Դրանք կարող են լինել կամ խմբի առանձին անդամներ, կամ նրա ներսում առանձին խմբակներ, կամ խմբի որևէ անդամը մյուս անդամների հետ: Սրա հիման վրա էլ ձևավորվեց այն կարծիքը, որ ներխմբային կոնֆլիկտները չունեն ինքնուրույն ֆենոմենոլոգիա և ընդունում են միջանձնային կամ միջխմբային կոնֆլիկտների ձև: Լ. Կոզեր՝ ներխմբային կոնֆլիկտների դրական ֆունկցիաները- Նրա հիմնական գաղափարները բերում են հետևյալին: Կոնֆլիկտի

շնորհիվ հնարավոր է դառնում համախմբվածության, միասնականության ստեղծումը կամ վերականգնումը, եթե այն անցյալում խախտվել էր: Սակայն կոնֆլիկտի ոչ բոլոր տեսակներն են նպաստում խմբի ամրապնդմանը, դա կախված է խմբի տեսակից և առանձնահատկություններից: Յուրաքանչյուր խումբ ունի կոնֆլիկտի պոտենցիալ հնարավորություն, որն առաջանում է անհատների պահաջումների միջև եղած հակասությամբ: Խմբի բնույթը էականորեն ազդում է այդ կոնֆլիկտների առանձնահատկությունների վրա և մասնավորապես նրանց ֆունկցիաների վրա: Այսպես, Կոզերը ենթադրում է, որ որքան խումբը նեղ է, այնքան կոնֆլիկտը ինտենսիվ է: Հեղինակը դա բացատրում է նրանով, որ փոխհարաբերությունների խորությունը նպաստում է անհատների էմոցիոնալ դրսևորումների ինտենսիֆիկացմանը, այդ թվում նաև թշնամական, որի առաջացումը նույնպես նեղ փոխհարաբերության արդյունք է, որը կարող է ընդունվել որպես վտանգավոր, ճնշվում է և հետևաբար՝ կուտակվում: Այս տիպի խմբերում կոնֆլիկտները սպառնում են նրանց հիմքերին և հետևաբար ունեն քայքայող բնույթ: Այնպիսի խմբերում, որտեղ մասնակիցները այդքան ամուր կապված չեն իրար հետ, կոնֆլիկտները ամենայն հավանականությամբ ավելի քիչ քայքայող կլինի: Դա պայմանավորված է հաճախակի առաջացող կոնֆլիկտներով, ինչը բերում է էներգիայի ծախսմանը և թույլ չի տալիս դրանց կուտակմանը: Ներխմբային կոնֆլիկտների վրա էական նշանակություն կարող է ունենալ նաև արտաքին միջավայրի հետ խմբի ունեցած հարաբերությունների բնույթը: Այսպես՝ խմբերում, որոնք ուրիշ խմբերի հետ անընդհատ գտնվել են քիչ թե շատ հակասության մեջ, մեծանում է անդամների շահագրգռվածությունը ընդհանուր գործունեության հանդեպ և ճնշվում է խմբային միասնությունից և տարաձայնությունից հեռանալու միտքը: Ներխմբային կոնֆլիկտների նկատմամբ մեծ համբերատարությունը ավելի բնորոշ է այն խմբերին, որոնց հարաբերությունները արտաքին աշխարհի հետ ավելի հավասարակշռված են: Այն սեցիալական կոնֆլիկտները, որոնք առաջանում են խմբում, ինչ-որ կոնկրետ խնդրի պատճառով, կապված է նրա գործունեության և նպատակների հետ և ուղղված են այդ խնդրի լուծմանը, Կոզերը անվանել է ռեալիստական: Դրանք համարվում են կոնկրետ արդյունքների հասնելու համր միջոցներ և կարող են խառնվել փոխհարաբերությունների այլընտրանքային

հնարավորություններին, որը ավելի համապատասխան է տվյալ արդյունքին հասնելու համար: Ներքին կոնֆլիկտները ծառայում են նաև խմբի անդամների հակասական հետաքրքրությունների դրսևորմանը և դրանով իսկ նպաստում նոր տարաձայնությունների հնարավորությանը, ապահովելով անհրաժեշտ հավասարակշռության վերականգնումը: Կոնֆլիկտները հաճախ պայմանավորում են խմբի ներսում միասնության և կոլեռացիայի ստեղծումը, որի շնորհիվ ապահովվում է բոլոր անդամների միջև փոխհարաբերությունները, փոքրացնում է մեկուսացումը, դաշտ է ստեղծում խմբի անդամների անհատական ակտիվության իրականացման համար:

1. Կոնֆլիկտ ծնող-երեխա հարաբերություններում:

Ընտանիքում ծնողը կարող է կոնֆլիկտներ ունենալ տարբեր տարիքի երեխաների հետ: Պատճառը ծնողի՝ երեխայի տարիքային և հոգեբանական առանձնահատկությունները չգիտակցելն է, դաստիարակության ձևերին չտիրապետելը, երեխայի մտադրությունները չհասկանալը, նրան մշտապես փոքր և անկարող մարդ համարելը: Մի տարիքային փուլից մյուսին անցումն ուղեկցվում է ճգնաժամով, որը միշտ չէ, որ սահուն է ընթանում: Ճգնաժամը կարող է լարվածություն առաջացնել հարաբերություններում՝ հատկապես երեք տարեկանում և դեռահասության տարիքում: Երեք տարեկանի ճգնաժամի պատճառը գոյություն ունեցող հակասությունն է 228 երեխայի պահանջումների և դրանց բավարարման միջև: Երեխաներն այս շրջանում դառնում են կամակոր, համառ, ամեն ինչ անում են պահանջվածին հակառակ, բացասական վերաբերմունք են ցուցաբերում մեծահասակների նկատմամբ, թեպետ պետք է նշել, որ երեխայի նեգատիվիզմը ոչ բոլորի նկատմամբ է դրսևորվում. այն խիստ ընտրողական բնույթ է կրում և ուղղված է մասնավորապես նրանց դեմ, ովքեր փորձում են ճնշել իր ազատությունը: Մեծահասակները պետք է իմանան, որ երեք տարեկանի ճգնաժամն անցողիկ երևույթ է և վկայում է այն մասին, որ երեխան պատրաստվում է անցնել հաջորդ տարիքային փուլ: Ծնողների տեղեկացվածությունը, նրանց հանդուրժողականությունը թույլ չեն տալիս, որ ծնող-երեխա հարաբերություններում նվազի ջերմությունը, անջրպետ առաջանա:

Մեծ թվով կոնֆլիկտներ են առաջանում դեռահասության տարիքում, ինչը պայմանավորված է դեռահասների հոգեբանական, ֆիզիկական և սեռական կյանքում տեղի ունեցող փոփոխություններով: Դեռահասությունն ինքնին համարվում է ճգնաժամային տարիք, և այս տարիքային փուլում առավել կարևոր են ընտանեկան ջերմ հարաբերությունները, փոխադարձ վստահությունը, հարգանքը, փոխըմբռնումը: Այս տարիքային փուլում հաճախ է առաջանում Տհայրեր և որդիներ! խնդիրը: Մի դեպքում դեռահասն սկսում է համեմատել Տիդեալական ծնողի՝ իր պատկերացումներն իրական ծնողների հետ և տեսնում է, որ հսկայական տարբերություն կա իդեալական և իրական ծնողների միջև: Մյուս դեպքում դեռահասը, որի մոտ սկսվել է ֆիզիկական բուռն զարգացման և սեռական հասունացման գործընթաց, սկսում է իրեն մեծ համարել և բոլորից պահանջել, որ իրեն վերաբերվեն ինչպես մեծի: Բոլոր դեռահասները, առանց բացառության, ունեն այդ ձգտումը: Այն ծնողները, ովքեր շարունակում են դեռահասին վերաբերվել փոքր երեխայի նման, ունենում են լուրջ խնդիրներ: Ծայրահեղ դեպքերում ծնող-երեխա լարված հարաբերությունները հանգեցնում են նյարդայնության, ընկճախտի, բռնության դրսևորումների: Ծնող-երեխա հարաբերություններում կոնֆլիկտներ են առաջանում նաև սխալ դաստիարակության պատճառով: Ծնողը միշտ ձգտում է իր երեխային դարձնել օրինակելի, անթերի՝ կիրառելով խիստ պատժամիջոցներ, կոպիտ վարվելով, քիչ խրախուսելով, երբեմն էլ դաժան վերաբերմունք դրսևորելով: Ոչ տեղին պատիժը, ծնողի կոպտությունը, դաժանությունը երեխայի մեջ հանգեցնում են երկու ծայրահեղ դրսևորումների. առաջին դեպքում երեխան մեծանում է չարացած, ագրեսիվ, երկրորդ դեպքում՝ անվստահ, բարդությավորված: 229 Փոքր տարիքում երեխայի ագրեսիվությունը դրսևորվում է նրանում, որ երեխան սկսում է հանել տիկնիկի աչքերը, դիտավորյալ կոտրել խաղալիքները, պոկել ծաղիկները, քարով հարվածել բակի կատուներին և շներին: Գերադասում է խաղալ Տագրեսիվ՝ խաղալիքներով՝ զենք, ատրճանակ, նետ ու աղեղ և այլն: Այնուհետև երեխայի ագրեսիվ հակումները դրսևորվում են շրջապատող մարդկանց նկատմամբ: Երեխան ֆիզիկական ուժ է կիրառում իրենից թույլերի հանդեպ, փորձում ճնշել նրանց, նվաստացնել, ցավ պատճառել: Բազմակի դիտարկումները ցույց են տվել,

որ ավտորիտար ոճի ծնողների երեխաները մեծանում են ընկճված, անվստահ, ինքնամոռի, կաշկանդված, չչփվող: Նրանք ինքնավստահ և նախաձեռնող չեն, չեն կարողանում ինքնուրույն որոշումներ կայացնել, կազմակերպել սեփական կյանքն ու աշխատանքը:

2. Կոնֆլիկտ երեխա-երեխա հարաբերություններում:

Երեխա-երեխաների հարաբերություններում կոնֆլիկտի պատճառները մի քանիսն են: Առաջին պատճառը երեխայի հանդեպ ուշադրության պակասն է: Որպես կանոն՝ ընտանիքում երկրորդ երեխայի ծնունդն առաջնեկի մեջ առաջացնում է մերժված, անտեսված լինելու զգացողություն, ինչն էլ կարող է վերածվել ատելության ինչպես ծնողի, այնպես էլ քրոջ կամ եղբոր նկատմամբ: Երկրորդ երեխայի ծնվելուց հետո ծնողներն առավել ուշադիր պետք է լինեն առաջնեկի նկատմամբ, նրա մեջ ձևավորեն դրական վերաբերմունք նորածնի նկատմամբ: Միայն ծնողից է կախված երեխա-երեխա հարաբերությունների բնույթը: Երեխա-երեխա հարաբերություններում կոնֆլիկտի առաջացման երկրորդ պատճառը ծնողի կողմից երեխաների միջև սեռային խտրություն դնելն է: Հայկական ընտանիքներում Տնորմալ! է տղա-աղջիկ երեխաներին բաժանել ծնողների միջև: Մայրերը սովորաբար սիրում են տղա երեխաներին՝ տալով նրանց արտոնություններ, իսկ հայրերը նմանատիպ վերաբերմունք են դրսևորում աղջիկների հանդեպ: Երեխան դեռևս վաղ տարիքից հասկանում և զգում է ծնողի վերաբերմունքն ու սկսում է հակակրանք զգալ եղբոր կամ քրոջ նկատմամբ:

3. Կոնֆլիկտ ընտանիքի այլ անդամների հետ:

Եթե համեմատենք ընդլայնված և բջջային ընտանիքները, ապա կտեսնենք, որ ընդլայնված ընտանիքներում առաջանում են այնպիսի կոնֆլիկտներ, որոնք ուղղակի չեն կարող առաջանալ բջջային ընտանիքներում: Հայկական իրականությունում ընդունված ավանդույթ է, երբ տղան ամուսնանում և իր կնոջ հետ ապրում է հայրական ընտանիքում, որտեղ, բացի ծնողներից, ապրում են նաև եղբայրները, քույրերը և այլ հարազատներ: Որքան բազ- 230 մանդամ է ընտանիքը, այնքան դժվար է ապահովել բարիդրացիական մթնոլորտ: Բազմաթիվ ընտանիքների ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ ընդլայնված

ընտանիքներում կոնֆլիկտը հիմնականում առաջանում է հարսների և սկեսուրների միջև: Կոնֆլիկտների պատճառ կարող են հանդիսանալ կենցաղային պայմանները, ֆինանսական խնդիրները, կրթվածության մակարդակի տարբերությունները, մայրական խանդը, հարսի ինքնահաստատվելու ձգտումը, երեխայի դաստիարակության հետ կապված տարբեր մոտեցումները, բնավորության և խառնվածքի անհամատեղելիությունը և այլն: Կոնֆլիկտներ են առաջանում նաև ընտանիքի այլ անդամների միջև, երբ առաջ է գալիս նյութական բարեկեցության, ժառանգության հարցը: Առաջին հայացքից թվում է, թե այս տեսակի կոնֆլիկտներն ազդեցություն չունեն երեխայի հոգեկան զարգացման վրա, սակայն, երբ երեխան ականատես է լինում, թե ինչպես են ծնողները վիճաբանում, վիրավորում, վարկաբեկում մեկը մյուսին, փոխվում է նաև նրա հոգեվիճակը: Կոնֆլիկտային իրադրությունը երեխային դարձնում է սառնասիրտ, չշփվող, դաժան, անուշադիր, ագրեսիվ, կոպիտ կամ էլ անվստահ, ինքնամփոփ, ընկճված ու անտարբեր:

Եզրակացություն

Ընդհանրացնելով կատարած աշխատանքը՝ մենք եկանք այն եզրակացության, որ ընտանիքի անառողջ մթնոլորտը, ամուսինների կոնֆլիկտային հարաբերությունները միանշանակ բացասական ազդեցություն են գործում երեխայի վրա: Երեխան, որը մշտապես գտնվում է լարված, սթրեսային վիճակում, ունենում է ծանր բնավորություն, չի կարողանում կապեր հաստատել հասակակիցների և մեծահասակների հետ, ունենում է ոչ ադեկվատ, ցածր ինքնագնահատական: Ցանկացած ընտանիքում վեճերն ու կոնֆլիկտներն անխուսափելի են, ուստի յուրաքանչյուր մեծահասակ ամուսնական զույգ պետք է սթափ գիտակցի, որ պատասխանատվություն է կրում ձևավորելու և դաստիարակելու առողջ երեխա: Այդ պատճառով ընտանիքում պետք է.

1. կոնֆլիկտների թիվը հասցնել նվազագույնի, իսկ առաջացման դեպքում դրանց արագ լուծում տալ,
2. ընտանիքում ստեղծել խաղաղ, հանգիստ մթնոլորտ երեխայի ֆիզիկական և հոգեկան զարգացման համար,
3. բարիդրացիական հարաբերություններ հաստատել ինչպես երեխայի, այնպես էլ ընտանիքի բոլոր անդամների հետ՝ հիմնված սիրո և հարգանքի վրա:

Գրականություն

1. Սեդրակյան Ս.Ա. Ընտանիքի հոգեբանություն. Երևան: 2010, 456 էջ:
2. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. СПб.: Питер, 2003. - 544с.
3. Лобан Н.А. Конфликтология : УМК – Минск.: Изд-во МИУ, 2008. 471с.